

SdBb brabantse boerderijen, bijgebouwen, erf en cultuurlandschap.

De Stichting de Brabantse Boerderij zoekt Vrienden. Al vanaf € 20,- per jaar bent u Vriend van onze Stichting. Voor onze Vrienden hebben we wat over. Zo ontvangt u viermaal per jaar onze Nieuwsbrief, waardoor u op de hoogte blijft van onze activiteiten. Ook krijgt u korting op onze publicaties en cursussen en u kunt deelnemen aan onze jaarlijkse Vriendendag. U kunt zich aanmelden op onze website, waar u ook ons volledige aanbod van diensten vindt.

Stichting de Brabantse Boerderij

Secretariaat:
Monumentenhuis Brabant,
Markt 9,
4931 BR Geertruidenberg

Het bestuur van de Stichting De Brabantse Boerderij, voor boerderij, erf, land en erfgoed wordt gevormd door:

Vriendenadministratie:
Bereuwstraat 69,
5211 DJ 's-Hertogenbosch
telefoon: 06-51485271
pieter.jacobs@home.nl

- **Ger van den Oetelaar** (voorzitter), Liempde
- **Jan Kerkhof** (vice-voorzitter), Boerdonk
- **Suzanne van der Meulen** (secretaris), Eindhoven
- **Pieter Jacobs** (penningmeester), 's-Hertogenbosch
- **Pieter Parel**, Den Hout
- **Marie Louise Filippini**, Alphen
- **Johan Jansen**, Middelbeers.
- **Pedro Schamp**, De Rips
- **Joop Steenbakkers**, Schijndel
- **Dick Zweers**, Bergeijk

Redactieadres:
Kromstraat 1,
5421 XZ Gemert
telefoon: 0492-363165
jantimmerscultuurhistorie@gmail.com

SdBb brabantse boerderijen, bijgebouwen, erf en cultuurlandschap.

www.debrabantseboerderij.nl

U vindt ons ook op facebook:
www.facebook.com/stichtingdebrabantseboerderij

Riet- en dakdekkersbedrijf
De Laat

Julianastraat 9
5087 BB Diessen
Tel: (013) 504 6174
Fax: (013) 504 6175

Voor al uw reparatie, onderhoud en nieuwe rietdaken

www.delaat-rietdekkers.nl

't Achterhuis
historische bouwmaterialen bv
since 1965

tegels, houten vloeren, stenen, poorten
schouwen, tuinaccessoires, sanitair etc.

Bouw Antiek
Kreitmolenstraat 92
5071 BH Udenhout (N.Br)
Tel. 013 - 511 1649

www.achterhuis.nl

ACTIVITEITEN

Oproep aan al onze vrienden: e-mail

Stichting De Brabantse Boerderij organiseert gedurende het jaar meerdere activiteiten, die via deze nieuwsbrief worden aangekondigd. De nieuwsbrief verschijnt 4 maal per jaar en op die momenten zijn niet altijd alle details bekend van de activiteiten. Natuurlijk worden de activiteiten ook op de website gezet, maar liefst willen we al onze vrienden op de juiste tijdstippen volledig informeren over onze activiteiten. Dat kan het best via een email-bericht. We moeten dan wel uw email-adres hebben. Bij deze dus een oproep om uw emailadres door te geven aan onze ledenadministratie. Kort voor een activiteit kunnen we u dan een bericht sturen. Graag een bericht met naam en adres sturen aan: pieter.jacobs@home.nl

Gevraagd: informatie over waterputten

Door de SdBb wordt het project "reanimatie van verloren erfgoed" uitgevoerd. Allerlei activiteiten worden uitgevoerd: het inrichten van een traditioneel boerenerv, het aanleggen van vlechthekken (zie de voorgaande nieuwsbrief), het benutten van traditionele landbouwhuisdieren, sapdagen, het bouwen van bakhuizen inclusief oven en het aanleggen van gestapelde en gemetselde waterputten. Voor al deze activiteiten is kennis nodig, die deels al verzameld is, maar die zeker nog niet compleet is. Vooral voor het aanleggen van waterputten is het nodig te weten hoe dat het beste in zijn werk kan gaan. En daarbij gaat het niet alleen om de put zelf, maar ook over alles eromheen. Waar haal je een goede putmik vandaan? Hoe ziet die er uit en welk hout is geschikt? Natuurlijk willen we een traditionele puthaak, maar hoe zien die er uit? Zijn er nog mensen die zo'n puthaak kunnen smeden? Er waren vroeger ook waterputten met een windas met zwengel. Wat voor constructies komen er voor en wie weet hoe ze gemaakt werden? Allemaal vragen waar we graag een antwoord op hebben. Er zijn beslist een aantal vrienden van de stichting die één of meerdere antwoorden weten op onze vragen. Misschien foto's hebben van oude situaties. Antwoorden en foto's mag je doorgeven aan de redactie, zodat we er in een volgende nieuwsbrief verslag van kunnen doen.
jantimmerscultuurhistorie@gmail.com

Vriendendag 2014 op 12 april

De Vriendendag van SdBb is, zoals eerder aangekondigd, op zaterdag 12 april. We gaan rondrijden en ca. 4 boerderijen bezichtigen in de Brabantse Kempen. Dit is het gebied ten zuidwesten van Eindhoven. De route gaat onder meer door Eersel, Bergeijk, Veldhoven en Leende. De Vriendendag begint om 09.30 in Eersel (waar we ook lunchen) en duurt tot ca. 16.30 uur. De kosten voor deelname zijn €30,- voor Vrienden (deze hebben ook voorrang) en €40,- voor andere deelnemers. U krijgt nog een aparte uitnodiging voor de Vriendendag 2014.
Eventuele vragen: Johan Jansen, tel: 013 5141834 of e-postadres: johanbea@planet.nl

Een boerderij in Borkel en Schaft, die bezocht wordt op de vriendendag.

Bezichtiging Armenhoeft in Best

Op zaterdag 26 april gaan we tussen 13.30 en 16.00 uur onder begeleiding van Dick Zweers de oudste boerderij van Nederland bezichtigen. Meerdere constructiedelen dateren van de 13e eeuw. Het bedrijfsgedeelte van de boerderij wordt momenteel gerestaureerd. U kunt zich opgeven door €10,- over te maken op rekening nr. 1520 28. 382 t.n.v. SdBb o.v.v. "Bezichtiging Armenhoeft". Let op: er kunnen maximaal 20 Vrienden aan dit bezoek deelnemen. Meer info bij Johan Jansen of Dick Zweers.

Bezichtiging van Den Eijngel in Lennisheuvel

Op zaterdag 3 mei gaan we tussen 13.30 en 16.00 uur voor de 3e maal met een groep Vrienden de status van de restauratie bekijken van boerderij/herberg Den Eijngel. Diegene, die ook aan de vorige 2 bezoeken deelgenomen hebben, hoeven zich niet opnieuw op te geven; zij krijgen nog een uitnodiging via e-mail.

Indien andere Vrienden ook interesse hebben in dit bezoek (en het 4e bezoek in het najaar van 2014) kunnen zij dit doen door €10,- over te maken naar het rekening nr. 1520 28. 382 t.n.v. SdBb o.v.v. "3e en 4e bezoek aan Den Eijngel". Meer info bij Johan Jansen of Dick Zweers (tel: 0497-575927).

Bezichtiging van de boerderij in Berlicum

De boerderij op Loofaert 1 te Berlicum heeft in 2013 de Boederijpluim van de SdBb gewonnen als mooiste gerestaureerde en onderhouden Brabantse boerderij. Het juryrapport stelt: Men heeft kosten nog moeite gespaard om de authentieke houten gebinten in hun stand te fixeren en zo (scheef) te behouden. In de vorige Nieuwsbrief staat een kort verslag van de uitreiking van de Boederijpluim en op de voorkant een foto van deze boerderij. We gaan deze boerderij, mede onder begeleiding van jurylid Jos Bertens, bezichtigen op zaterdag 17 mei, tussen 14.00 en 16.00 uur.
Deelname d.m.v. €10,- over te maken op rekening nr. 1520 28. 382 van de SdBb o.v.v. "Mooiste boerderij van Brabant"

Excursie slagenlandschap Langstraat

De doelstelling van SdBb is sinds enkele jaren verbreed. Er is ook aandacht voor het cultuurlandschap waarvan de boerderijen deel uitmaken. We gaan op zaterdagmiddag 21 juni tussen 13.30 en ca. 17.00 uur o.l.v. Piet de Jongh wandelen in het "slagenlandschap" in de omgeving van Waalwijk. Slagen zijn langgerekte percelen in (voormalig) moerassig gebied van ca. 100 meter breed en ca. 1000 meter lang, gescheiden door sloten en in het midden wat opgehoogd. Aan het (kops-)einde van de slagen ligt een afwateringssloot. Als je mee wilt wandelen (laarzen worden aangeraden!) kunt U zich opgeven door €10,- over te maken op rekening nr. 1520 28. 382 van SdBb o.v.v. "wandelen in Slagenlandschap".

Laatste bezoek boerderij in Bavel

We gaan het vierde bezoek brengen aan de restauratie van een boerderij in Bavel. De restauratie is gestart in 2011 en is nu zo goed als afgerond. We gaan het resultaat op zaterdag 12 juli tussen 13.30 en 16.30 bekijken. Zij, die al eerder deelgenomen hebben aan de bezoek-cyclus hoeven zich niet opnieuw te melden. Zij krijgen een aparte e-uitnodiging. Indien andere Vrienden aan dit laatste bezoek willen deelnemen kunnen zij dit doen door €10,- over te maken op rekening nr. 1520.28.382 van de SdBb o.v.v. "4e bezoek boerderij Bavel". Meer info bij Johan Jansen: tel.013 5141834 of e-post: johanbea@planet.nl

GESIGNALEERD

Agriwiki.nl

Op initiatief van Agrarisch Erfgoed Nederland (AEN) is de website agriwiki.nl in het leven geroepen. Een website waar u alles over agrarisch erfgoed, over historische boerderijen en erven kunt vinden. Agriwiki is er voor iedereen die zich interesseert en inzet voor het behoud van historische boerderijen en erven. De website wordt gemaakt door en voor bewoners van boerderijen en boerderijdeskundigen. Het doel is om zo veel mogelijk informatie over agrarisch erfgoed bijeen te brengen. Kijk eens rond op de website en wellicht heeft u zelf nog informatie die de moeite waard is om toe te voegen.

Bindersoet, een Brabants appelras

In het oktobernummer van het tijdschrift In Brabant verscheen een artikel over het Brabantse appelras Bindersoet. Een appelras dat al in de 15de eeuw binnen de muren van de abdij van Binderen in Helmond gestaan moet hebben. In de 16de eeuw wordt het oude appelras genoemd in archiefstukken van Uden, Mierlo en Nueneen. De appel kent nog diverse vermeldingen in de 18de en 19de eeuw, onder meer in handboeken over pomologie. Inmiddels is de Bindersoet "terugggevonden" en wordt door verschillende kwekers weer aangeboden. De belangstelling voor oude fruitrassen neemt weer toe. Kent u ook nog oude, typisch Brabantse fruitrassen? Laat het ons weten. Ze horen thuis op een Brabants boerenerv.

Waar wouters woonde

In het tijdschrift Rond die Cluse (jaargang 2013 nr 2, blz 39-45) van de Schijndelse heemkundekring verscheen een uitgebreid artikel over een multifunctioneel keuterboerderijtje in Schijndel. Behalve dat er geboerd werd, gebeurde er van alles in de "Trouw Landman op Oetelaar in Schijndel, de biotoop waar Wouters woonde". Met een brede blik op de omgeving komt alles in beeld: wie er woonde, waarmee ze de kost verdienden en wat voor verhalen er over te vertellen zijn. Een biografie van een erfgoedbiotoop.

Publicaties SdBb

Historische boerderijen in Het Groene Woud.

Handreikingen voor het behoud van het ruraal erfgoed.

Erfgoed in de Meierij.

Bijgebouwen op boerenerven.

Historische boerderijen in Baronie en Markiezaat.

Handreikingen voor het behoud van het ruraal erfgoed.

Historische boerderijen van Peelland tot Land van Cuijk.

Handreikingen voor het behoud van het ruraal erfgoed.

Traditionele boerenlandschappen, boerenerven en landbouwhuisdieren in Noord-Brabant.

Zie voor verdere informatie: www.debrabantseboerderij.nl

SdBb brabantse boerderijen, bijgebouwen, erf en cultuurlandschap.

Boerderij Hulten anno 1931

Nieuwsbrief

104
maart 2014

In deze Nieuwsbrief:

Stalverbetering in het begin van de 20ste eeuw.

Activiteiten:

- **Oproep aan al onze vrienden: e-mail**
- **Gevraagd: informatie over waterputten**
- **Vriendendag 2014 op 12 april**
- **Bezichtiging Armenhoeft in Best**
- **Bezichtiging van Den Eijngel in Lennisheuvel**
- **Bezichtiging van de boerderij in Berlicum**
- **Excursie slagenlandschap Langstraat**
- **Laatste bezoek boerderij in Bavel**

Gesignaleerd:

- **Agriwiki.nl**
- **Bindersoet, een Brabants appelras**
- **Waar wouters woonde**

www.debrabantseboerderij.nl

STALVERBETERING IN HET BEGIN VAN DE 20STE EEUW

In 1893 werd de eerste Keuringsdienst van Waren opgericht om o.a. praktijken als het aanlengen van consumptiemelk met water te controleren. Het is verwonderlijk dat pas rond 1925 op grond van artikelen in de Warenwet een ontwerp-Melkbesluit door de regering werd opgesteld. De belangrijkste eis was dat ziekmakende micro-organismen afwezig moesten zijn in de geleverde melk. In een commentaar in het Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde (1925) dat ingaat op de praktijk van de melkwinning wordt met nadruk gesteld dat aan de *"reinheid en inrichting van den stal"* en de controle op veeziekten, zindelijkheid van het vee en de manier waarop de melk wordt behandeld erg veel aandacht moet worden besteedt. Het Tijdschrift voor Diergeneeskunde had eerder dat jaar ook uitgebreid aandacht besteed aan het probleem. Het ontwerp-Melkbesluit was nogal repressief opgesteld en het commentaar pleitte er voor om door voorlichting de welwillende medewerking van de boeren te vragen. Men vond het een fout dat er geen eisen gesteld worden aan de inrichting van de bestaande en nog te bouwen nieuwe stallen. Een belangrijke conclusie van de dierenartsen en geneesheren was dat het over het algemeen slecht gesteld was met de hygiëne op veel boerenbedrijven.

Vereniging voor Stalverbetering

Dat was natuurlijk geen nieuw verhaal. Aan het eind van de 19e eeuw was er een diepe landbouwcrisis. Door de crisis was de tijd op het platteland stil blijven staan en waren de boeren blij dat ze gezin en have te eten konden blijven geven. Er was nauwelijks geld voor vernieuwing. Bovendien werd er gemeld dat de boeren niet erg open stonden voor de vernieuwingen, die door de wetenschap in de landbouw werden binnengehaald en via het landbouwwonderwijs (wintercursussen) op grotere schaal verspreid. Langzaam begonnen de boeren schoorvoetend kunstmest toe te passen, waardoor de landbouw op de zandgronden na de eeuwwisseling meer profijt opleverde en weer uit het dal kroop.

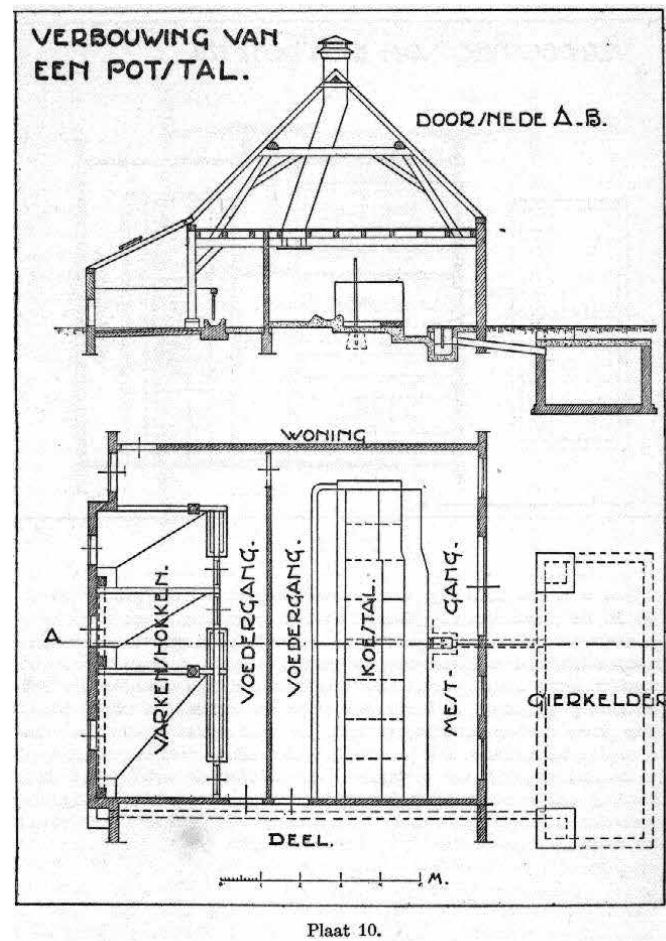
De situatie rond 1910 was dat bijna alle boerderijen met rundvee een potstal hadden. In een potstal wordt de mest van de koeien niet dagelijks verwijderd, maar er wordt steeds opnieuw strooisel toegevoegd waardoor na verloop van tijd een dikke laag vastgestampte mest ontstaat. De koeien poepten zich letterlijk omhoog. De mest werd jaarlijks uit de potstal gegraven(!) en werd met karenavrachten naar de akkers gebracht om die te bemesten. De achterkant van de koeien en ook de uiers zaten helemaal onder de vastgekoekte mest. Niet de meest gunstige omstandigheden voor het produceren van zuivere melk.

Rond 1910 werd met steun van het Rijk en de provincie Noord-Brabant de Vereniging voor Stalverbetering in Noord-Brabant opgericht. Het doel was "Volksgezondheid, Gezond vee, Zuivere Melk, Goede Boter en Goede mestbewaring". Uit de verslagen van de Vereeni-

ging tussen 1913 en 1927 blijkt hoe slecht het gesteld was met de situatie op de meeste boerderijen. Om reclame te maken voor de nieuwe inzichten laat de Vereniging in 1913/1914 een plaatwerk drukken, die in vrijwel alle Brabantse gemeenten opgehangen werd *"op plaatsen waar veel veehouders komen, zoals cafés, pakhuizen, stations, zuivelfabrieken, landbouwcursussen etc."* Om de tekenaars te helpen werden foto's gemaakt van goede en slechte voorbeelden, waarbij de opmerking gemaakt wordt dat de goede voorbeelden moeilijk te vinden waren.

De bestuursleden hielden overal in de provincie lezingen voor boerenorganisaties en stimuleerden het organiseren van zgn. stalwedstrijden onder het motto *"Zoo de stal, zoo de melk!"* De wedstrijd bestond uit twee beoordelingsbezoeken door een comité van deskundigen. De deelnemers ontvingen na het eerste bezoek een aantal tekeningen die gemaakt werden door het *'Instituut voor Landbouwwerktuigen en gebouwen'* van de Landbouw Hogeschool in Wageningen. De potstallen werden verbouwd tot grupstallen, waardoor de hygiëne in de stallen flink moest verbeteren. De koeien stonden voortaan aangebonden op een verhoging met daarachter een goot (de grup) waarin de mest valt. De mest werd dagelijks weggereden. Bij de tweede bezichtiging, na de verbouwing, beoordeelde men de situatie opnieuw en daarbij werden de definitieve cijfers gegeven en premies gegeven. In 1920-21 werden bijvoorbeeld in Berlicum en Diessen bij de stalwedstrijden respectievelijk 9 en 15 potstallen aangemeld.

De Vereniging voor stalverbetering in Noord-Brabant gaf een tweetal brochures van de rijkslandbouwarechitect H.J. van Houten met als titels: "De verbouwing van de potstallen in Noord-Brabant" en "Gierkelders en mestvaalten" Een voorbeeldtekening voor de aanleg van een grupstal in een langgevelboerderij. Ook voor de aanleg van een grupstal in een hallenhuus waren er voorbeeldtekeningen, inclusief gierput, aparte koelbak en waterput.

Uit de verslagen van de wedstrijden blijkt dat er vaak afgeweken werd van de tekeningen. Hierdoor werd de situatie nauwelijks beter. In sommige stallen werd de grup te ondiep gemaakt en ook was de ongestoorde afvoer van mestvocht naar de nieuwe gierkelder regel-

matig niet in orde. De bedoeling was dat de mest uit de grupstal dagelijks naar een betonnen mestopslag (de mestvaalt) op het erf werd gekruidd. Maar de boeren konden het principe van de potstal kennelijk maar moeilijk loslaten. Soms werd als tussenoplossing de mest opgetast in dezelfde ruimte waar de koeien stonden, zonder een afscheiding. De mest werd dan pas later naar buiten uitgereden.

Bij oudere boerderijen is vaak nog aan bouwsporen af te leiden dat er vroeger een potstal is geweest. De functie van de grote potstaldeuren is vervallen. Toen de deuren versleten waren is er een loopdeur gemaakt (van een stuk van de oude deur) en de rest van de opening is dichtgemetseld. Vaak is het betonnen dek van de gierkelder nog terug te vinden, zoals hier voor de dichtgemetselde doorgang. Via het deksel kon de put leeggezogen worden. Op de foto verder (vooraan) een oorspronkelijk valraam, dat in het midden scharniert. Achteraan is een later aangebracht betonraam met ventilatiebak te zien.

Overige stalaanpassingen

In de potstallen was er nauwelijks ventilatie en de dieren stonden vrijwel altijd in het donker. Bij de verbouwing moest dit probleem aangepakt worden. De kleine ramen van de potstal werden vervangen door (veel) grotere valramen en tochtschermen, waardoor het aanzicht van het bedrijfsgedeelte aan de buitenzijde flink veranderde. In de verslagen wordt regelmatig opgemerkt dat de ramen maar weinig gebruikt werden. Het was in die tijd niet ongebruikelijk om de koeien ook zomers in de middag en gedurende de nacht op te stallen. Grote hoeveelheden vliegen in de stal waren daardoor een probleem.

In de meeste gevallen werd ook de zoldering van de stal niet aangepast. Deze zoldering bestond al jarenlang uit zogenaamde 'slieten' (palen en takken op de zolderbalken) waar bovenop het hooi getast werd. Daardoor was het een stoffige boel en het vele spinrag was niet bevorderlijk voor de stalhygiëne, zoals de verslagen meerdere jaren achtereenvolgens melden. Na het aanbrengen van stofvrije zolderingen werd het aanbrengen van ventilatiekokers naar en op het dak noodzakelijk. In het kader van de stalverbetering werden de verblijven van de varkens en de paarden bouwkundig afgescheiden van de koeienstal. Het was in een potstal niet ongebruikelijk om varkens in dezelfde ruimte te houden. Volgens inlichtingen van de secretaris van de Vereniging voor Stalverbetering in Sint Oedenrode werden in 1924 tussen de 40 en 50 potstallen verbouwd tot grupstallen! De secretaris berekende dat de gemiddelde stalverbetering ca 650 gulden voor een stal van 64 m² (bedrijf van 8-10 koeien) kostte, exclusief een stofdichte zolder en inclusief een gierkelder van 30 m³ en grotere ramen.

Verbetering van de watervoorziening

Zoals we gezien hebben was de invoering van de grupstal een hele vooruitgang voor de hygiëne van de melkwinning. Op de melkverwerking zelf was ook wel het een en ander aan te merken. Het drink- en gebruikswater werd op de meeste boerderijen uit een zgn 'zakwaterput' gehaald. De kwaliteit van het putwater was over het algemeen slecht tot zeer slecht en dat had zijn redenen. Het water zakte vanuit ondiepere lagen naar de put. Deze waterput lag door-

gaans minder dan 10m van de boerderij. Al het boenwerk gebeurde naast de put op een zandbodem of als het meezat op straatwerk met losse stenen. Het smerige water zakte uiteindelijk weer terug in de put. Na vele tientallen jaren was de grond onder de potstal helemaal doordrenkt met mestvocht en dat zakte van lieverlee ook naar de put. Het koelen van de verse melk in kannen met een smerige onderkant gaf eveneens verontreiniging van het putwater. En of dat nog niet genoeg was was er in de nabijheid van de waterput vaak nog een pool met smerig en stilstaand huishoudelijk afvalwater. De Vereniging voor Stalverbetering besteedde veel aandacht aan de verbetering van deze omstandigheden. De vele (coöperatieve) Zuivelfabrieken hielden zich vanzelfsprekend bezig met de controle van de melkwaliteit en voerden vanaf 1923 maandelijks een zgn *'vuilheidsproef'* op de geleverde melk uit.

Het gebruik van aparte naadloze emmers en kannen voor het melken werd krachtig gestimuleerd. De verslagen vermeldden dat de emmers voor alle werk op de boerderij werden gebruikt. Dus ook voor huishoudelijk gebruik en om de varkens en het paard te voeren. Het gebruik van oude, roestige en slechte melkbussen, om nieuwe te sparen, was nog wijd verbreid. In die tijd werden er door een directeur van een zuivelfabriek aluminium teemsen (soort trechter met filter om de melk te filteren) als proef ter beschikking gesteld. Daarnaast werd er gepleit voor het aanleggen van een waterdichte vloer van bv stenen in cement of beton rondom de waterput. Het aflopende water werd met een aansluitende gemetselde goot verder van de boerderij weg geleid. De vervuilde grond rondom de put werd uitgegraven en vervangen door schoon zand.

Voor het terug koelen van de melk moesten de boeren afstappen van het koelen in de waterput. Men bouwde daarvoor in de plaats een aparte koelbak die steeds gevuld moest worden met vers en koel water. De meest ideale situatie was een aparte ruimte afgescheiden van de stal, de voorloper van het melklokaal. Er zijn ook voorbeelden dat de koelbak direct naast de waterput stond of tegen de buitenmuur werd gemetseld naast de deur van de voorstal, waar de zwengelpomp hing. Op die manier was de koelbak snel te vullen.

Een voormalige koelbak op zijn originele plaats, maar tegenwoordig in gebruik als bloemenbak.

Vanaf ca 1920 werden nieuwe boerderijen volgens de nieuwste inzichten zonder uitzondering gebouwd met een grupstal en met afgescheiden stallen voor paarden en varkens. Grupstallen zijn lange tijd de standaard in de veehouderij geweest. Wetgeving en verdergaande bewustwording van het nut van hygiënische voedselproductie hebben na 1920 bijgedragen aan de veranderende vormgeving en het gebruik van boerderijen in Brabant.

Bron: Verslagen Vereniging voor Stalverbetering in Noord-Brabant 1913-1927 (onvolledig), BHIC 's-Hertogenbosch

SCHAMP
Bouwkundig advies

- ▶ Ontwerp
- ▶ Bouwhistorisch onderzoek
- ▶ Advies
- ▶ Bouwbegeleiding

Tel. 0493 - 380355
www.schamp-bouwkundigadvies.nl

RESTAURATIE - RENOVATIE - RECONSTRUCTIE - HERBESTEMMING

Lelieveld
makelaardij

de Instandhouder
advies en onderhoud monumenten
instandhouder.nl | 0610708735
bouwkundige inspectie | aankoopkeuring | scheuropername | verborgen gebreken
restauratieplan: vooroverleg | ontwerp | monumentvergunning | werksomschrijving
begroting | subsidie-aanvraag | laagrentende hypotheek | fiscaal advies
beoordelen offertes | begeleiding uitvoering | controle kwaliteit | oplevering conform bestek
meerjarenonderhoudsplan MJOP | periodiek instandhoudingsplan PIP